

РЕШЕНИЕ

№ 804

гр. София, 13.06.2023 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

АПЕЛАТИВЕН СЪД - СОФИЯ, 14-ТИ ГРАЖДАНСКИ, в публично заседание на шести юни през две хиляди двадесет и трета година в следния състав:

Председател: Ася Събева

Членове: Кристина Филипова
Даниела Христова

при участието на секретаря Мария Ив. Крайнова
като разгледа докладваното от Кристина Филипова Въззивно гражданско дело № 20231000500930 по описа за 2023 година

С решение № 260149 от 23.01.2023 г. по гр. д. № 49/2021 г. СГС, I-13 с-в, ОТХВЪРЛЯ предявените от Ю. Ш. О., Д. А. О. и А. О., конституирани на основание чл. 227 от ГПК на мястото на починалия в хода на процеса техен наследодател А. О. О., искове с правно основание чл. 26, ал. 3 ЗОДОВ и чл. 86, ал. 1 ЗЗД против Прокуратура на Република България за заплащане на обезщетение за неимуществени вреди в размер на по 40 000 лева за всеки ищец (общо 120 000 лв.), причинени от нарушаване на правото на техния наследодател на разглеждане и решаване в разумен срок на образуваното сл. дело № 1/1991 г., в последствие преобразувано в сл. дело № 780-II/1998 г. по описа на ВОП - София, а понастоящем ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП - София, за периода от образуването му през м. януари 1991 г. до 04.01.2021 г., ведно със законна лихва върху тази сума, считано от 05.01.2018 г. до окончателното изплащане, както и за сума от по 83 333.33 лева за всеки ищец (общо 250 000 лева), представляваща обезщетение за имуществени вреди, изразяващи се в невъзможността наследодателят им своевременно да потърси и получи компенсация за неимуществените вреди (пропуснати ползи), ведно със законната лихва върху тази сума, считано от 05.01.2018 г. до

окончателното изплащане, като неоснователни.

Срещу решението е подадена жалба от Ю. Ш. О., Д. А. О. и А. О.. Твърдят, че фактът на предявен граждански иск в наказателния процес или по реда на ГПК е ирелевантен за преценката да разследването по наказателното дело се явява за пострадалия по дело за определяне и защита на негови граждански права по смисъла на чл. 6 ЕКЗПЧОС. Подчертава се, че според практиката на ЕСПЧ понятието „жертва“ по чл. 34 от Конвенцията се тълкува автономно и означава физическо или юридическо лице, което е пряко или косвено засегнато от твърдяното нарушение, без това да е обвързано с конституиране на лицето в процесуално качество. Позовават се на национална и европейска практика. Изтъкват, че не са имали възможност да защитят правата си по друг ред, нито да получат информация за хода на секретното производство. Подчертават, че досъдебните производства се явяват дела за защита на нарушение/накърнени граждански права на пострадалия, щом посегателството върху тях е криминализирано и в тази връзка такива производства се явяват дела за определяне на граждански права и задължения по чл. 6, § 1 ЕКЗПЧОС. Подчертава се, че в полза на първоначалния ищец е било да се даде право на разглеждане и решаване на делото в разумен срок, което е било нарушено. Сочи се, че обезщетението по чл. 26 ЗОДОВ следва да държи сметка и за причинените с престъплението вреди, които ще останат необезщетение поради забавяне на делото. Считат, че в нито една норма на ЗПГРРЛ не е предвидено обезщетение за противозаконно лишаване от свобода за лица като първоначалния ищец, попадащи в категорията на чл. 1, т. 2 ЗПГРРЛ, а вредите от него са различни и съответно за тях няма обезщетение, предвидено в законите. Излагат се разсъждения относно естеството на ЗПГРРЛ и неговото историческо и политическо значение. Претендират отмяна на решението, уважаване на исквете и разноски.

Ответникът Прокуратурата на РБ не взема становище в писмен отговор, но в о.з. оспорва жалбата.

Въззивната жалба е подадена в срок срещу вадно и допустимо решение, преценено като такова в съответствие с чл. 269 ГПК.

Софийски апелативен съд при преценка на доводите на страните и доказателствата по делото намира следното:

Предявен е иск с правно основание чл. 26 ЗОДОВ вр. чл. 6, § 1 КЗПЧОС.

Ищецът А. О. О. (заместен в процеса от наследниците си Ю. Ш. О., Д. А. О. и А. О.), твърди, че е нарушено правото му на разглеждане и решаване в разумен срок на висящото следствено дело № 1/1991 г., преобразувано в следствено дело № 780-II/1998 г. по описа на ВОП-София, а сега ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП-София, за периода от образуване на делото през месец януари 1991 г. до момента на подаване на исковата молба. О. твърди, че е един от пострадаА.те от деянията, предмет на разследване по делото, известно като т.нар. "възродителен процес". Сочи, че бил задържан и лишен от свобода в затвора и в лагер в Белене, след това принудително заселен в с. ***, *** окръг, а по-късно изгонен в Турция. Сочи, че делото продължило неразумно дълго и така изтекла абсолютната давност. Ищецът търпял страх и опасения, че обвиняемите могат да останат безнаказани, очакванията му за възмездие били излъгани, бил лишен и от възможността да се конституира като частен обвинител и граждански ищец, което не му давало душевен мир и покой. Претендира се като обезщетение на неимуществените му вреди да се присъди сумата от 30 000 лв., както и сумата от 250 000 лв. (част от обща искова претенция от 1 000 000 лв.) като обезщетение на имуществени вреди, съставляващ загуба на възможност да предяви иски и да получи обезщетение за причинените с разследваните деяния вреди. Претендира се законна лихва от 4.01.2018 г. (три години преди завеждане на иска), както и разноски.

Ответникът Прокуратурата на РБ оспорва исковите като недоказани, както и относно размера им. Поддържа, че търпените вреди не следва да бъдат предмет на иск по чл. 26 ЗОДОВ, тъй като за събитията, преживени от първоначалния ищец е обявена политическа и гражданска реабилитация с Решение на Народното събрание, ДВ, бр. 44/01.06.1990 г.

От събраните доказателства, преценени в съответствие с доводите на страните във въззивното производство, се установява следната фактическа обстановка:

Страните не спорят по фактите и по делото се установява, че наказателното производство по следствено дело № 1 от 1991 година по описа на Прокуратура на Въоръжените сили (така нареченото дело за

„Възродителния процес“) е започнало на 30.01.1991 г., както и че понастоящем същото не е прекратено. Ноторно и служебно известно е, че е настъпила смърт и на последния обвиняем. По делото са били изготвяни и внасяни в съда няколко обвинителни акта, то е променяло подсъдността си по силата на законодателни промени, привличани са нови обвиняеми, преписката е била връщана за допълнително разследване, производството е било спирано и възобновявано, разследването – продължавано, разпитани са над 360 свидетеля, извършвани се процесуални действия по делегация (разпит на свидетели), за което е изисквана и правна помощ от компетентните турски власти, изготвяни са и съдебни поръчки.

От удостоверение вх. № 70469/20.07.2020 г. на СГС се установява, че след 01.01.2018 г. са образувани 94 броя дела в СГС по заявление по чл. 368 НПК за ускоряване на сл.д. № 1/1991 г., ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП София и са издадени 78 броя определения, с които са определени мерки по чл. 369 от НПК за ускоряване на същото досъдебно производство. Установява се, че с искане от 19.03.2018 г. заедно с още пострадА. лица ищецът изрично е поискал от Софийския военен съд да бъде ускорено наказателното производство по ДП № 11-048 от 1999г. по описа на ВОП.

От разпита на св. С. Х. И. се установява, че заедно с ищеца са били заточени в Белене и заселени в съседни села. Разказва, че условията в Белене били много тежки, водата не била годна за пиене, била с пясък, имали свиждане един път годишно. В с. *** А. живеел без семейството си, в една стая в едно изоставено училище, в трудни, нехигиенични условия, нямал кухня, с един котлон на земята. А. бил учител, но не му давА. да работи, пари му носели жена му и синът му, когато идвА. на свиждане. Можел да ходи само от едната табела на селото до другата и всеки ден се подписвал. В последствие А. бил прокуден в Югославия от полицията, но в Белград слязъл от влака и заминал за Турция, където се заселил в гр. ***, психически не бил добре, разболял се и починал. Сочи, че не получавА. никакви сведения за делото, като А. много се притеснявал, че делото се бави, а той след 1989 г. имал надежда, че делото може да се гледа.

При така очертаната фактическа обстановка по спорните въпроси се налагат следните правни изводи:

По идентични правни спорове с предмет присъждане на обезщетения по

чл. 26 от ЗОДОВ за неимуществени вреди, претърпени от неразумната продължителност на досъдебното наказателно производство по сл. дело № 1/1991 г. (придобило гражданственост като т. нар. "дело за възродителния процес"), е установена трайна практика на ВКС, формирана по реда на чл. 290 от ГПК. (решение № 50031 от 22.02.2023 г. по гр. д. № 1077/2022 г., Г. К., IV Г. О., ВКС, решение № 140/29.06.2022 г. по гр. д. № 3356/2021 г. на III-то гр. отд., решение № 60265/20.12.2021 г. по гр. д. № 1701/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 6/11.02.2022 г. по гр. д. № 1555/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 72/01.06.2022 г. по гр. д. № 4037/2021 г. на III-то гр. отд., решение № 73/02.06.2022 г. по гр. д. № 4038/2021 г. на III-то гр. отд.). „Съгласно тази константна практика на ВКС, нормата на чл. 26 от ЗОДОВ предоставя самостоятелен ред, по който всеки гражданин и юридическо лице може да търси отговорност на държавата и да претендира обезщетение за вреди, представляващи пряка и непосредствена последица от нарушение на правото на разглеждане и решаване на делото в разумен срок съгласно чл. 6, § 1 от КЗПЧОС. Доколкото се касае за вътрешно правно средство за реА.зиране на право, предоставено с Конвенцията, критериите, въз основа на които съдът прави преценката си дА. е допуснато това нарушение, са посочени примерно в чл. 26, ал. 2 от ЗОДОВ, като са приложими стандартите, установени в практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Съгласно тази практиката, разпоредбата на чл. 6, § 1 от КЗПЧОС следва да се тълкува в контекста на цялата система на Конвенцията. При преценката дА. едно наказателно производство, което не е преминало в своята съдебна фаза, е спор за граждански права по смисъла на Конвенцията, понятието "при определяне на неговите граждански права и задължения" обхваща всеки гражданин, чиито права и задължения се засягат пряко от производството, включително и от досъдебното, т.е. и лицето, пострадало от престъпление. Решаващият фактор за приложимостта на чл. 6, § 1 от КЗПЧОС по отношение на наказателно дело в гражданския му аспект, е дА. висящото наказателно производство обуславя (има значение за) съдебната защита на гражданско право с титуляр жертвата от престъплението. ДА. дадено право следва да се счита за гражданско по смисъла на чл. 6, § 1 от КЗПЧОС, трябва да се определи не само с оглед правната му кВА.фикация, а в зависимост от материалното негово съдържание и последици съгласно вътрешното право, като се вземат предвид предметът и целта на Конвенцията. Разпоредбата на

чл. 6 от КЗПЧОС може да се приложи дори при отсъствие на искане (граждански иск) за парично обезщетение - достатъчно е изходът от производството да е решаващ за въпросното "гражданско право". Гражданските права и задължения трябва да бъдат предметът, или един от предметите на спора, а резултатът от производството трябва да бъде пряко решаващ за такова право. Обстоятелството, че ищецът не е бил конституиран като частен обвинител и/или граждански ищец във воденото наказателно производство, не променя качеството му на "жертва" (пострадал) от деянието, предмет на обвинението. Това свое качество той има от момента на образуване на наказателното производство и това е датата, от която следва да се изчислява продължителността на периода, за който ще се решава дА. срокът на воденото производство е разумен.“.

По настоящото дело няма спор, че ищецът е бил включен в списъка на пострадА.те лица от престъплението по чл. 387 от НК - злоупотреба и превишаване на власт чрез провеждане на насилствена асимилация по отношение мюсюлманското малцинство в страната по време на т. нар. "възродителен процес" през периода 1984-1989 г., за извършването на които престъпни деяния е образувано процесното досъдебно наказателно производство по сл. дело № 1/1991 г. Няма спор още, че ищецът е бил задържан и лишен от свобода, а в последствие и принудително заселен в с. ***, *** окръг. Съгласно цитираната по-горе практика на ВКС, при нА.чието на тези обстоятелства, ищецът, в качеството си на пострадал от престъплението, разполага с *активна легитимация* по предявения от него иск по чл. 26 от ЗОДОВ, във вр. с чл. 6, § 1 от КЗПЧОС. ВКС еднозначно приема, че независимо от неговата фактическа и правна сложност и необходимостта да бъдат разпитани множество пострадА. лица, повечето от които живеещи извън страната и с неизвестни адреси, процесното досъдебно наказателно производство, образувано още в началото на 1991 г., продължава да се развива *извън* рамките на всякакъв разумен срок, за което отговорност носят разследващите органи и ответната ПРБ, осъществяваща контрол за законност върху техните действия, още повече, че обвиняемите са починаА., а отделно от това е изтекла и абсолютната давност за провеждане на наказателно преследване.

Съгласно трайно установената практика на ВКС по приложението на чл. 26 от ЗОДОВ (решение № 50030/09.02.2023 г. по гр. д. № 785/2022 г. на

IV-то гр. отд., решение № 306/22.10.2019 г. по гр. д. № 4482/2017 г. на IV-то гр. отд., решение № 272/27.01.2020 г. по гр. д. № 924/2019 г. на IV-то гр. отд., решение № 48/06.04.2020 г. по гр. д. № 1610/2019 г. на IV-то гр. отд., решение № 60265/20.12.2021 г. по гр. д. № 1701/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 6/11.02.2022 г. по гр. д. № 1555/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 72/01.06.2022 г. по гр. д. № 4037/2021 г. на III-то гр. отд., решение № 73/02.06.2022 г. по гр. д. № 4038/2021 г. на III-то гр. отд.), съществува силна, но оборима презумпция, че неразумната продължителност на съответното производство (гражданско, административно, наказателно, съдебно такова и/или в досъдебната му фаза) причинява неимуществени вреди, поради което по начало не е необходимо да се доказват изрично обичайните, типични неимуществени вреди, които винаги се търпят от лице, когато производството е продължило *извън рамките на разумния срок*, като притеснения и безпокойство за неговото развитие и от евентуален неблагоприятен изход, накърняване на чувството за справедливост и на доверието в държавността поради забавянето на делото, и други подобни.

В случая в исковата молба по делото се твърди настъпването именно на такива вреди за ищеца – стрес, накърнено чувство за справедливост, неоправдаване на очакванията му за поне частично възстановяване на справедливостта чрез предаване на съд и налагане на подобаващо наказание за виновниците и инициаторите на т. нар. "възродителен процес", разочарование от липсата за толкова дълъг период от време на изгледи за осезаем напредък по делото, който да го изведе от досъдебна в съдебна фаза, страх и опасения, че това забавяне ще позволи на обвиняемите да се "измъкнат" от правосъдието и да останат ненаказани за деянията си, които са му причинили непоправими неимуществени и имуществени вреди по време на т. нар. "възродителен процес", неоправдаване на очакванията му за възмездие чрез довеждане до край на наказателния процес и лишаване от възможността му да бъде конституиран като граждански ищец и частен обвинител, което не му дава покой, отчаяние от неоправданото му очакване за овъзмездяване на погазените му права и достойнство, депресия от неизвестността и чакането в течение на толкова много години, загуба на доверие в институциите и чувство на безсилие и безпомощност от тяхното бездействие и конкретно - на прокуратурата, раздразнение, затваряне в себе си, емоционална напрегнатост, стрес и загуба на вяра в справедливостта в

живота, безсъние и "опъване на нервите му до краен предел" от безсилието, безпомощността и невъзстановената справедливост от оставяне на виновниците безнаказани. Събраните по делото доказателства не оборват посочената по-горе презумпция. Обратно – свидетелските показания удостоверяват на А. чието на претърпени неимуществени вреди, тъй като се установява, че ищецът е очаквал развитие на процеса, възмездяване за търпените от него несгоди, имал е желание да се информира за динамиката на процесуалните действия, но това не му било разрешено. Свидетелят е разказал още, че ищецът е бил в разклатено психическо здраве и обезверен, притеснен от изключително дългото забавяне на производството.

Въз основа на данните по делото следва да се приеме за доказано, че искът за обезщетение за неимуществени вреди е основателен. При определяне размера на обезщетението съдът намира, че макар и обичайни и типични за подобни случаи, процесните неимуществени вреди са търпени от ищеца в един изключително продължителен период от време от приблизително 30 години. С оглед това настоящият съдебен състав намира, че следва да се приложи трайно установена практика на ВКС (решение № 50030/09.02.2023 г. по гр. д. № 785/2022 г. на IV-то гр. отд., решение № 60265/20.12.2021 г. по гр. д. № 1701/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 6/11.02.2022 г. по гр. д. № 1555/2021 г. на IV-то гр. отд., решение № 140/29.06.2022 г. по гр. д. № 3356/2021 г. на III-то гр. отд., решение № 73/02.06.2022 г. по гр. д. № 4038/2021 г. на III-то гр. отд.), съгласно която справедливият размер на обезщетението за репарирането на същите по вид, характер, интензитет и продължителност - обичайни (типични) неимуществени вреди, причинени от прекомерната продължителност на същото досъдебно наказателно производство по сл. д. № 1/1991 г., възлиза на сумата 12 000 лв. В сочената по-горе практика се приема, че при определянето на този размер на обезщетението е отчетен и фактът, че самото осъждане на Прокуратурата има основно репариращо действие - предвид моралния, а не имуществен характер на процесните вреди.

Съдът приема, че върху посоченото обезщетение се дължи законна лихва от датата на исковата молба, тъй като не се установява настъпване на факти, които да обосноват основателност на това искане преди този момент.

Що се касае до претенцията за присъждане на имуществени вреди

съдът приема, че същата е неоснователна. На първо място въззивната жалба в тази част е бланкетна и не съдържа никакви конкретни оплаквания. Само на това основание, решението в тази част, като отговарящо на изискваният за допустимост и като непротиворечащо на императивни правни норми, подлежи на потвърждаване. Отделно от това следва да се отбележи, за пълнота, че по отношение на имуществените вреди не е възприета посочената по-горе презумпция (прилагана и от ЕСПЧ за неимуществени вреди). Всяка имуществена вреда следва да бъде надлежно доказана, по основание и размер. В случая не се установява, че ищецът е претърпял материална вреда в размер на 250 000 лв. (част от обща искова претенция от 1 000 000 лв.), която е причинена от *загуба на възможност* да предяви искове и да получи обезщетение за причинените с разследваните деяния вреди. Няма установена и причинна връзка, че соченият размер на вреда е настъпила в патримониума на ищеца в резултат на изключителната продължителност на процесното наказателно производство.

Предвид изложените аргументи решението на СГС следва да се отмени в частта, в която искът за обезщетяване на неимуществени вреди е отхвърлен за сумата над 12 000 лв. и да се потвърди в останалата отхвърлителна част.

При този изход на спора на жалбоподателите се следват разноски в размер на 15 лв. като платени държавни такси, като няма доказателства за други сторени такива.

Воден от горните мотиви съдът

РЕШИ:

ОТМЕНЯ решение № 260149 от 23.01.2023 г. по гр. д. № 49/2021 г. СГС, I-13 с-в, в частта, в която се отхвърля иска на А. О. О. (починал и заместен в процеса от Ю. Ш. О., Д. А. О. и А. О.) с правно основание чл. 2б, ал. 3 ЗОДОВ вр. чл. 6, § 1 от КЗПЧОС за заплащане на обезщетение за неимуществени вреди в размер на 12 000 лв., и законна лихва върху тях, считано от 4.01.2021 г., като вместо това ПОСТАНОВЯВА:

ОСЪЖДА Прокуратурата на РБългария да заплати на Ю. Ш. О., ЕГН *****, Д. А. О., ЕГН *****, и А. О., ЕГН *****, общо сумата от **12 000 лв.** като обезщетение за претърпени от наследодателя им А. О. О. неимуществени вреди, причинени от нарушаване на правото на техния

наследодател на разглеждане и решаване в разумен срок на образуваното сл. дело № 1/1991 г., в следствие преобразувано в сл. дело № 780-II/1998 г. по описа на ВОП - София, а понастоящем ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП - София, за периода от образуването му през м. януари 1991 г. до 04.01.2021 г., ведно със законна лихва върху тази сума, считано от 4.01.2021 г. до окончателното изплащане.

ПОТВЪРЖДАВА решението в останалата му част.

ОСЪЖДА Прокуратурата да заплати на Ю. Ш. О., Д. А. О. и А. О. разноси в размер на 15 лв. за двете инстанции.

Решението може да се обжалва пред ВКС в месечен срок от съобщението до страните, че е изготвено.

Председател: _____

Членове:

1. _____

2. _____